

Виходить що тижня

в неділю.

Адреса редакції
адміністрації:„Свобода“, Львів,
Ринок 10, II. пов.

Телеф. Редакції: 29-41.

СВОБОДА

СЕЛЯНСЬКА ГАЗЕТА

Орган Українського Національно-Демократичного Об'єднання.

ПЕРЕДПЛАТА
вносить в краю: мі-
сячно 80 сот., чверть-
річно 2 зол. 20 сот.
В Америці 2 дол. річно.
Зміна адреси 50 сотинків.
Подорожне число коштує
20 сот.

Телеф. Друкарні: 29-26.

Круговорот стихійних нещасть.

Переживаємо страшні часи. Після довголітньої воєнної завирухи прийшли роки неврожаю, повинні і голоду. Дальшим звеном в цьому ланцюгу стихійних нещасть є цьогорічна строга зима зі сибірськими морозами і сніговими заметами, які ще не скінчилися.

Зі всіх сторін приходять сумні вісти про страшне лихоліття, яке переживала людність нашого краю в часі недавніх морозів, відрізанні від світа, лишена топлива, харчів і предметів необхідної потреби.

Найбільше потерпіло село, що неприготоване до небувалої у нас стужі, дусилося в ледових обіймах зими. Люди замерзали по хатах. Худоба гинула масово по стайнях. Щоби ратувати живий достаток, селяни держали в мешканнях корови і безроги. Людські хати перемялися в хліви, в яких панували мороз, голод і нужда.

Страшні морози вправді минули, але небезпека висить над селом дальше — грозить йому голод. Бараболя, головна пожива селянських мас, вимерла в пивницях і кіпцях. Для бідніших людей це великий удар, що засуджує їх на голодування. До браку паші, до знесилення худоби приходить брак поживи для людей. Страшні примари голоду й крайньої нужди заглядають в наші села.

Але на тім не кінець. Поля покрила груба, кількаметрова верства снігів. Можливе, що під їх тягарем випріє озимина. Наслідки великих снігових опадів побачимо аж тоді, як на весну стопиться сніг. Тоді в наші села загляне ще грізніший гість — неврожай.

Та заки до цього прийде, насувається на наш край ще одна велика небезпека: повінь! З хвилиною, як зачнуться весняні розтопи, величезні поломи краю знайдуться під водою. Найбільше загрожені повіти в доріччю Дністра і Сяну. В передбачуванні цього лиха утворились уже воевідські комітети, що приготують рятункову акцію та опіку над навіщеним повенями населенням. В справі коштів воевідства звернулися до центрального уряду, а крім того мусять причинитися від себе самоврядні установи та ціле громадянство.

Пора й нам звернути увагу на грядучу катастрофу. Українські посли повинні негайно зажадати від уряду не тільки забезпечення паливом навіщеної нещастям людности, і то не тільки міст, але й сіл, не тільки достарчення поживи там, де її нема, але й достарчення паші для худоби, забезпечення бідної людности перед передновком, достарчення збіжжя на весняні засиви та забезпечення великих просторів краю перед неминучою катастрофою весняної повені. Одночасно наші громадянські чинники не сміють сидіти зі заложенними руками, але спільними силами станути до боротьби з новим стихійним лихом.

Варшавські підсумки.

Згідно з польською конституцією варшавський сейм відбував щорічно одну обовязкову т. зв. звичайну або бюджетову сесію (безперервні наради), яка триває около п'ять місяців: від листопада до кінця березня (марта). Головна ціль цієї сесії це — як каже вже сама її назва — державний бюджет, себто обрахунок державних доходів і розходів на слідуєчий рік (бюджетний рік у Польщі рахується від 1. квітня до 31. березня наступного року). Отся головна ціль цьогорічної звичайної сеймової сесії вже майже досягнена, бо в першій половині лютого сейм ухвалив уже бюджет. Тепер він потребує лише затвердження сенатом, а коли сенат уведе в ухвалу сейму деякі зміни, то сейм ті зміни ще раз перегляне й займе до них остаточне становище, після чого закон про бюджет піде до підпису президента республіки й буде (найдалі до кінця березня) оголошений в „Вістнику законів“

(„Дзєнніку устав“), набираючи обовязуючу силу. Однак все те уже другорядні формальности, бо головна робота коло ухвалення бюджету вже зроблена. Тому нині говориться вже про недалекий час зачинення сесії і тому можна вже тепер підводити її підсумки з погляду наших інтересів.

Ми ніколи не займалися дурманенням нашого народу й замазуванням йому очей усякою демагогічною брехнею (тим і ріжнимося від інших українських та й неукраїнських партій і тому маємо стільки ворогів!) і в ім'я правди ніколи не закривали перед народом річей навіть найбільше прикрих. В ім'я правди ми перестерігали теж наш нарід перед легкодушною вірою в якінебудь практичні успіхи наших послів на варшавському парламентарному ґрунті. При підсумках біжучої сеймової сесії знову отверто стверджуємо, що таких успіхів нема.

Отже що торкається самого бюджету, то він остав так, як і попередній бюджет, відзеркаленням урядової політики відносно українців, політики, яка остала — та сама. Заступники Українського Клубу в бюджетовій комісії (посли Хруцький і Целевич) не пропустили ні одної позиції бюджету, при якій можна було виказати її шкідливість для українського населення. При загальній бюджетовій дебаті виступило аж дев'ять наших послів: посол Д. Палів освітлював загальне наше політичне положення, пос. Луцький загальне наше положення господарське, пос. Кузик промовляв при бюджеті міністерства суспільної опіки, пос. Целевич при міністерстві внутрішніх справ, пос. Тершаковець при бюджеті міністерства земельних реформ, пос. Кохан при міністерстві публичних робіт, пос. Великанович при міністерстві освіти, пос. о. д-р Пелліх при міністерстві віроісповідань, пос. д-р Загайкевич при міністерстві справедливости. Кождий з них подрібно зупинювався над політикою даного міністерства відносно українців, кождий з них свої ділові висновки попирав десятками прикладів із життя і кождий з них ставив до поодиноких міністрів відповідні вимоги. Однак ціла та вперта боротьба, однаково на комісії що й на повнім сеймі, остала без жадних наслідків. Наших послів або переголосовувано, або згорі називано річеві й ділові висновки наших послів „брехнею“, не вдаючися навіть у розгляд цієї „брехні“, або використувано ці посольські виступи для нових протиукраїнських вигуків. Остаточно в бюджеті не введено ні одної найменшої зміни в користь українського населення, счеркнено навіть смішну суму несповна 200.000 зол., на диво признану бюджетовою комісією для „Сільського Господаря“ і ще смішнішу суму 200.000 зол. на український університет!

Те саме торкається і справ, безпосередно з бюджетом незв'язаних. Як відомо, ще весною Український Клуб зголосив ряд внесків у формі законопроектів, із яких найважніші були: про народне шкільництво, про університет, офіційну назву „український“ замість „руський“, про відібрання кацапам Народного Дому у Львові і т. п. Не будемо розводитись над історією цих внесків, однак ствердимо головне, а саме, що ні один із них у корисному для нас дусі ще не полагоджений!

Мало того: На порядок нарад сейму ввійшов внесок урядового Безпартійного Б'юку на зміну конституції, внесок, у якому цілий ряд проєктованих постанов — в разі ухвалення їх — фактично унеможливить українському населенню під Польщею боротьбу навіть на парламентарній арені. Ось так бюджетова сесія, яка ось-ось буде закінчена, не тільки не принесла нам жадної полєкші, але положення наше ще погіршила.

Причини такого стану — ті самі, що були доси. Українська справа вічно ще не знаходить зрозуміння і взагалі є легковажена. Колиж наші посли стараються доказати її важливість, то ці спроби все ще розбиваються об мур старих і фальшивих поглядів сеймових і урядових нововладців, які бачать лихо в усьому („австрійській видумці“, „німецькій інтризі“, „бунтарських провідників“ ітд.), тільки не у власній політиці. Колиж від них жадається зміни тієї полі-

тики, тоді вони стають на становище, що може й можна би щось українцям „дати“, але лише тоді, коли й вони зі свого боку щось „дадуть“. Тимчасом громадяне української національности дають уже податки і рекрута і нічого більше дати не можуть, зате вимагають від держави все те, що держава громадянам дати повинна. Здавалось би, що це ясне, як сонце, але видно, що — не для всіх.

І так у колісе. Стара історія — невідомо тільки, як вона довго триватиме. Треба нам бути приготованими на час найдовший, а сили для його передержання черпати зі себе самих. Бо лише міць народнього духа є незломна!

Реформа самоврядування.

В польських законодавчих установах говориться тепер багато про перебудову Польщі. Теперішнє внутрішнє положення держави нічого з поляків не вдоволяє і всі хочуть направити її організаційні хиби. Але всі хотілиб направити її так, щоби Польща мала характер не мішаної, але чисто польської держави. В тій цілі придумують нову конституцію, яка раз на все забезпечила б владу і силу теперішнім можновладцям, і в тій цілі заходяться коло налаштування самоврядних установ, однакових для всіх воевідств, але розуміється, таких штудерних, що забезпечили б полякам необмежене панування над населенням непольських національних земель.

Адміністраційна комісія в польським сеймі займається тепер такими самоврядними законами, радячи головним чином над повітовим самоврядуванням та виборчою ординацією до громадських, міських і повітових рад. Польські демократичні клуби придумали, як відомо, так звані малі самоврядні закони, приноврлюючи для Галичини виборчу ординацію, що обовязує в б. Конґресівці. З тим проєктом годиться польський уряд, тільки натискає, щоби самоврядування підпорядкувати цілковито адміністраційно-політичній владі. Ходить о те, щоби обмежити вплив українського населення в мішаних воевідствах. Видно з бажанням уряду йдуть наради в самоврядній підкомісії, що між іншим виділює з повітового самоврядування такі міста, як Перемишль, Станиславів і Тернопіль та годиться, щоби предсідником повітового виділу був староста побіч виборного президента, що не буде мати ніякого голосу. Вибори до повітової ради на основі посередности мали б переводити громадські ради, а повіт має бути поділений на окремі міські і сільські округи. Голосування і поділ мандатів опирається на пропорційности. Ота посередність і пропорційности, окремішність міських і сільських виборчих округів і т. п. мають одинокі призначення: штучними способами обмежити українську більшість в користь польсько-жидівської меншости.

Однак і цього замало тим польським політикам, що згуртувались в так званій „Безпартійний блок“ (одинка) і віддалися беззастережно на услуги теперішнього уряду. Ті бєбісти придумали свій самоврядний закон, однаковий для цілої Польщі, але з такими штучками і закарлюками для непольських народів, щоби вони не могли ані пікнути. Шкода розводитись над цим самоврядним проєктом, бо він ледви чи діждеться здійснення, тому що замість одностійности в самоврядуванні вносить ще більше заплутанини та неясности в самоврядне життя і дає владі можливість до ріжних надужить.

Сяк чи так реформа самоврядування заповідається дуже некорисно для українського населення. Не тішить нас те, що поляки не можуть погодитися щодо самоврядних проєктів, бо легко було знищити самоврядування, яке лишилось у нашому краю після Австрії, але тяжше придумати щось ліпше на його місце. Тим більше, що ліпше має бути воно тільки для поляків. Але скорше чи пізніше поляки погодяться у спільному фронті національних меншостей

а тоді настане час, коли самоврядувати будуть самі поляки. Від організації української національної сили буде залежати збереження наших громадянських прав.

Зміна конституції.

Про те, що польський уряд хоче перевести зміну існуючої в Польщі конституції, ми вже писали. Безпартійний блок (одінка) виступив навіть з конституційним проектом, над яким розпочалася уже в сеймі велика дебата. Голова цього клубу, полк. Славек заявив між іншим, що внесок той не може бути предметом торгів і що не можна змінити в ньому ані одної „протинки“. Або, мовляв, прийміть, або відкидайте, себто або миріться, або воюйте! Таке більше-менше стоїть також у великих відозвах, які Безпартійний блок розлінив скрізь по містах.

Ба, але тяжко тут послати і миритися і тяжко воювати. Бо ось з усіх промовців, які досі забирали в цій справі голос, не було поза бебеками (послами з Безп. блоку) ні одного, котрий хвалив би той проект зміни конституції. Навпаки: всі посланці з усіх інших сеймових клубів як найгострійше його осуджують. А коли ще зважити, що на переведення ухвали про зміну конституції треба аж три п'ятих усіх польських голосів, то вигляди на переведення у сеймі такої неприємної зміни є по-якщо дуже малі!

А тимчасом польський уряд прив'язує до зміни конституції дуже велике значіння, бо лише теперішній, другий з черги виборний польський сейм, має право конституцію змінити, а потім це право буде мати сейм аж у 1946-ому році (так сказано у 125 статті нинішньої конституції). Отже колиб сейм не хотів перевести зміни конституції по думці уряду та згаданий внесок відкинув, прийшлося би урядові хіба розв'язати сейм і „отрошувати“ нову конституцію, себто оголосити її декретом. На ділі було би це рівнозначне з державним замахом. Досить, що справа зміни конституції є нині у Польщі найважливішою справою і всі розмови польських політиків обертаються вічно біля конституційного внеску бебеків.

Пропонована нова конституція далаб незвичайно широкі права, яких у деяких справах навіть не мав колишній австрійський цісар! Він міг би наприклад підписувати міжнародні умови, не потребуючи на це підпису жадного міністра, він щорічно сам назначав би побір рекрута, міг би завізувати важливість судових присудів, видавати декрети в кожний час, в якому не радив би сейм, міг би в кожний час сейм розв'язати, а після розв'язання сейму підвищити податки на 10 відсотків, міг би довільно затверджувати або уневажнювати вибори (мандати), міг би не допустити до введення у життя жадної такої ухвали сейму та сенату, яка йому (президентові) не по-нугу і т. д. і т. д. Нова конституція надзвичайно утруднила би посланцям законодавчу роботу, бо навіть вносити інтерпеляції було б дуже трудно, бо під інтерпеляцією треба би зібрати аж 74 польських підписи. Трудно було би теж перевести у самих законодавчих палатах якийнебудь закон, з яким уряд (президент) не зовсім погоджувався би, бо в сенаті на 150 сенаторів (тепер їх є 111) засідало би 50 сенаторів, назначених туди президентом! Врешті страшення обмежена була би особиста недоторканість послів і сенаторів: їх можна би за всякий виступ поза сеймом арештувати і судити, а за виступи на сеймовій трибуні міністер справедливості мав би право тягати посла перед державний трибунал і жадати позбавлення його посольського мандату! Одночасно нова конституція дозволила би голосувати до сейму лише громадянам від 25-го року життя (для кандидатів на посла обов'язував би найменше 30-тій рік), зате допускала би до виборів військові ошоби.

Не диво, що проти проекту такої конституції піднявся великий галас! Найменше кричать ще польські „сендеки“ (всехполіяки), яким по-нугру було б ударити новою конституцією по т. зв. „національних меншостях“. Бо нема найменшого сумніву, що згадані і різні інші приписи нової конституції далися би найбільшійше у знаки непольському населенню, головню нам українцям, які втратили би можливість оборони своїх інтересів на парламентарному ґрунті. Хоча і нині ця оборона не дає великих практичних успіхів, але всеж таки можна бодай говорити про свої болі і кривди і ставити жаданя у вірі, що колись таки правда побідить. При новій конституції цієї можливості на ділі не було би. У цьому дусі склав теж у сеймі заяву голова Українського Клубу д-р Дмитро Левицький, який зазначив також, що пропонована конституція ще більше підкресує, що Польща має одностайний народо-польський характер, хоча на ділі характер Польщі є ризонаціональний. Вправді українці, казав голова посол д-р Дмитро Левицький, не прив'язують великого значіння до самої будви конституції, знаючи, що головна річ

для населення, це спосіб, в який цю конституцію переводиться в життя, однак проти такого проекту нової конституції українці мусять зайняти рішуче становище.

Після переведення загальної дискусії на повному сеймі, внесок на зміну конституції піде до конституційної комісії, де шойно зачнуть розглядати його по точках. Бо хоча його автори заповіли, що ніяких „торгів“ з їх проектом не може бути, але всетаки безумовно з неюдної постанови вони готові зрестися, аби тільки могли бодай частину пропонованих змін кризь сейм перевести. Та й це буде дуже важко, бо є серед тих змін такі точки, щодо яких порозуміння поміж бебеками і сеймовою опозицією буде мабуть неможливе.

Конституційні наради в сеймі будуть тим цікавіші, що саме на днях має вплинути туди новий внесок на зміну конституції: зголосять його ліві польські партії (соціалісти, „визволенці“ і „стороніцтво хлопеке“). Тоді шойно зачнуться пересправи!

А на нашу думку, цілий той галас зайвий, бо є багато важніші справи, а з них найважливіша це: **шораз більша нужда!**

Із злиднів українського села.

Промова посла Володимира Нохана, виголошена на пленарному засіданню сейму дня 6. лютого 1929 р. під час дебати над бюджетом міністерства публичних робіт.

Високий Сейме! Український нарід є народом переважно хліборобським і тому ресорт міністерства публичних робіт торкається його дуже близько. З уваги на короткий час, яким розпоряджаю, трудно мені вияснити політику цього міністерства всесторонньо. Згадаю лише про найважливіші господарські справи українського народу, що мають першорядне значіння для його життя і майна.

ШЛЯХИ.

Першою є справа шляхів. Без добрих доріг годі й подумати про раціональнійшу господарку на рілі. Без добрих і численних доріг неможливі добробут хліборобського населення. Колиб дехто з тих панів, що часто тут запевняють про добробут теперішнього села, про піднесення культури і видатности землі, хотів потрудитися на те село, передовсім наше українське село, в пізню осінь або ранню весну, і приглянувся умовам, серед яких виконуються хліборобські роботи, то цей образ певно змінив би його погляд. Він побачив би село, погопаюче в болоті, якого годі переступити, побачив би людей перетяжених мозольною працею і не до пізнання заболочених. А чейже саме до цього населення ставиться великі вимоги, обтяжується його великими податками, а чейже саме те населення в клясою, на яку своє існування спирають інші маси громадян, і чейже саме від добробуту тої кляси залежить те, що зведе „кращим завтра усіх“! Коли мова про шляхи, про це основне питання піднесення всякої культури на селі, то передовсім одно неприродне явище кидається в очи. А саме, коли село платить високий дороговий податок і коли крім податку дає безплатну працю т. зв. шарварок, часто зовсім неправданій, то в заміну не дістає майже нічого. Мається вражіння, що все воно пропадає в мішок без дна, який проковтує усе безповоротно, а село залишається nadalі без доріг і без можливості творчої праці.

Якже у числах представляється справа державних доріг на українських землях під Польщею? На корінню польських землях на 100 км. кв. є 29 км. дороги. У Східній Галичині маємо їх 26 км., а на українських землях спід б. російської займанщини є лише 1,7 км. Тому варто би, щоби уряд, взаміну за податки, які платять наше село, взявся радикально за усунення у нас катастрофальної нестачі доріг. Тимчасом як представляється в діношення уряду до цієї поважної справи, судячи по щогорічному бюджетовому прелімінарі? На будову нових державних доріг бюджет передбачує суму 3,200,000 зол. З тої суми якщо річ іде про нові дороги на українській території, передбачено в бюджеті для частини любинського і волинського воєводства спільну суму 1,250,000 зол. Коли кошт будови 1 км. дороги приймемо на 50,000 зол., то український нарід дістане на своїй просторій території аж 24 км. доріг. На утримання доріг і державних мостів призначено 36,360,000 зол., однак з того на українську територію, на якій дороги находиться ще з часів світової війни у просто ганебному занедбанню, припадуть мізерні гроші. Зваживши даліше, що консервація 1 км. дороги в центральній Польщі коштує біля 3 тисячі золотих, а на українських землях 1 тисяч зол., бачимо, як дуже українське село дешевим заробітком за свою працю хоче забезпечити дороги зі шкодою для самого себе. Однак уряд не бере цього під увагу і не помагає цьому бажанню нашого села. На допомоги утримання комунальних доріг призначено в звичай-

них і надзвичайних видатках смішно малу суму 2,300,000 зол. Вправді на будову і втримання існуючих мостів призначено, як допомогу для самоуправних установ, 6,500,000 зол. у звичайних і надзвичайних видатках, однак з того українські землі, а саме одно лише львівське воєводство, дістануть тільки 600,000 зол. На карпатській околиці станиславівського воєводства міністерство не призначає нічого, а вони важні хочби лише з туристичних оглядів. Згадаю напр. розпочату ще перед війною дорогу з Косова до Жабя, за яку дотепер наново не взялися, а таких ще перед війною надпочах робіт є на наших землях чимало. На допомогу для будови нових комунальних доріг передбачається далеко меншу суму від минулорічної, бо лише 800,000 зол. з того на українську територію, а то на станиславівське і волинське воєводства, дістанеться разом 110,000 зол.

Ці вище наведені числа вказують на те, що уряд справді не має належного зрозуміння справжніх потреб нашого населення. Коли додам ще ті примусові шарварки, очевидно — безплатні, не тільки на сільських і комунальних і воєвдських дорогах, але буває часто і на державних, коли згадаю ще про ті всілякі оплати селянина, який їде до села, як напр. мита, копиткове і т. д., то без пересадки можу ствердити, що положення є просто розпучливе.

(Дальше буде).

Наша хліборобська організація.

Загальні Збори „Сільського Господаря“.

Загальні збори товариства „Сільський Господар“ відбулися у Львові дня 1. березня ц. р. при участі численних делегатів кружків з краю. Збори відкрив президент головної ради, інж. Павликівський, після чого інж. Храпливий доповнив надрукований звіт з діяльності товариства за 1928 р. З того звіту довідуюмося, що з днем 25. січня ц. р. товариство має 74 філій, 540 кружків по селах і 38 агрономів, які працюють по повітах. Тепер є ще вільних сім місць для агрономів. Польські рільничі організації повели акцію проти „Сільського Господаря“, закладаючи по селах мішпані селянські кружки, але ця акція не вдалася, бо українська хліборобська організація знайшла сильний ґрунт. Всеж таки небезпека не минула і на товариство „Сільський Господар“ приготується новий наступ.

В дискусії над цим звітом бесідники одобрили діяльність головної ради і подали вказівки на дальшу працю. Посол Лущкий говорив про наступ польських установ і підкреслив, що одинокою зрілою відповіддю розумної нації на те буде тільки те, що поширимо організацію „С. Госп.“ і з масових членських вкладок українського селянства осягнемо більші фонди ніж ті, які сейм скреслив у своїм бюджеті, як допомогу для т-ва „Сільський Господар“. І хоч останніми часами Банк Рольни замкнув для української кооперації навіть назовні кредити, то не вважаючи на те, ми мусимо набувати штучні погноні лише в українських кооперативах і не купувати їх поза кооперацією. Посол Лущкий звернув увагу, що вже незадовго ввійде в життя закон про хліборобські палати, на основі якого кожний селянин мусять належати до польської професійної селянської організації, якщо до цієї хвилі не зорганізуються українські селяни в т-ві „Сільський Господар“. Бесідникові відповів інж. Павликівський.

Збори уділили признання уступаючій головній раді, а потім інж. Храпливий подав плян діяльності на дальший рік. На основі цього пляну товариство приступає з великим розмахом до праці, щоби піднести добробут українського селянина. Бюджет на 1929 р. вносить 509,476 зол. і його прийнято одностайно.

До головної ради ввійшли такі нові члени: інж. Охрим, інж. Хроновят, інж. Остапак і В. Островський з Волині, а як заступники пос. Тершаковець і сел. Терпеляк.

Зі сейму і сенату.

Останні сеймові засідання були присвячені головню дискусії над відомим проектом зміни конституції. Про заяву голови Українського Клубу, д-ра Д. Левицького, згадуємо на іншому місці. З інших опозиційних промов замітні слова польського соціаліста Лібермана, що безбістичний проект конституції хоче зробити з Польщі військову сатрапію (державу з безвідповідальним військовим урядом) на зразок Німеччини за часів Бісмарка. Уряд відповідає тільки перед президентом, а все інше має слухати, платити податки і мовчати. Конституційна дискусія потреває довший час, тим більше, що дня 4. ц. м. польські ліві партії виступили зі своїм проектом зміни конституції.

Великої замішанини в парламентарній політиці і взагалі польському долітичному життю

